

ks. dr hab. Piotr Kulbacki, prof. KUL
Wydział Teologii KUL
Instytut Nauk Teologicznych

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

księdza magistra licencjata Józefa Guta: *Planowanie w duszpasterstwie parafialnym* (Kraków 2020, ss. 218), napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Macieja Ostrowskiego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

I. Perspektywa badań nad parafią.

Odnowa Kościoła po Soborze Watykańskim II dotyczy praktycznie wszystkich sfer życia Kościoła. Ojcowie Soboru, określającego się jako duszpasterski, zgodnie z hermeneutyką ciągłości, wytyczyli kierunki odnowy ukazując nową perspektywę dla Kościoła we współczesnym świecie. Jeszcze przed Vaticanum II powstawały ruchy odnowy eklezjalnej, które uzyskały nową dynamikę po Soborze, po którym dołączyły do nich nowe inicjatywy. Wśród nich szczególnie miejsce zajmują inicjatywy związane z parafią, jako najmniejszą podstawową formalną strukturą Kościoła. W odpowiedzi na pytanie co szczególnie powinno charakteryzować parafię najczęściej udzielana jest lakoniczna odpowiedź „parafia jest wspólnotą wspólnot”. Stanowi to punkt wyjścia dla wielu inicjatyw pastoralnych, wymaga jednak takiego pogłębienia teologicznego, by nie dokonać redukcji do płaszczyzny opisywanej w naukach społecznych jako zbiór małych grup. Socjologiczne ujęcie parafii jako „wspólnoty wspólnot” bywa zbyt skonstruowane na określenie operacyjnym, tymczasem dopiero jej wymiar teologiczny ujawnia i pozwala odkryć jej dynamikę ewangelizacyjną. Wprawdzie parafia nie pochodzi z ustanowienia Bożego, lecz badania dotyczące jej genezy i historycznych procesów ją kształtujących pozwalają na wydobycie jej konstytutywnych elementów i refleksję teologiczno-pastoralną nad procesem jej ożywiania i przekształcania w XXI wieku. Liczne współczesne wypowiedzi *magisterium ecclesiae* potwierdzają aktualność tej podstawowej struktury życia eklezjalnego i zachęcają lub wręcz nakazują odnowę życia wspólnot parafialnych.

Posoborowy program odnowy parafii wytyczyły cztery główne dokumenty *Vaticanum II*: Konstytucja o liturgii świętej, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym, Konstytucja dogmatyczna o Kościele i Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym. Według klucza właśnie tych dokumentów Jan Paweł II wezwał do rachunku sumienia z realizacji wskazań Soboru [por. Jan Paweł II, List apostolski *Tertio millennio adveniente* (10 XI 1994), n. 36]. Podkreślał, że *krzewienie duchowości komunii* powinno uprzedzać programowanie konkretnych przedsięwzięć [por. Jan Paweł II, *Novo millennio ineunte* (6 I 2001), n. 44]. Wskazywał, aby „w społecznościach parafialnych bardziej starano się tworzyć klimat przeniknięty modlitwą. Trzeba również korzystać z należytej roztropnością z form ludowych, ale nade wszystko wychowywać do udziału w liturgii” [tamże, n. 34]. Także jego następcy podkreślali ważną rolę parafii w nowej ewangelizacji. Papież Franciszek w wskazał temat parafii w kontekście „nawrócenia pastoralnego” [por. Franciszek, *Evangelii gaudium* (n. 27-33)], który został podjęty w instrukcji Kongregacja ds. Duchowieństwa *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła* (29 VI 2020)

W tym kontekście należy zauważyć, że o ile w Polsce w ostatnich kilkudziesięciu latach mieliśmy do czynienia z podziałem parafii na mniejsze i skupione wokół nowych kościołów, to laicyzacja na Zachodzie Europy prowadzi do atrofii życia religijnego, powołań kapłańskich i do drastycznej redukcji sieci parafialnej. Dlatego istnieje pilna potrzeba badań naukowych dotyczących parafii.

2. Temat, plan i struktura rozprawy

W Polsce najbardziej znany, skierowany ku parafii i jej odnowie jest szeroki program ewangelizacyjny i formacyjny Ruchu Światło-Życie. Drugim skupionym wokół parafii jest projekt Ruchu dla Lepszego Świata nazwany Nowy Obraz Parafii. Także inne ruchy eklezjalne są ukierunkowane na parafię, np. Droga Neokatechumenalna. Istotnym elementem tych propozycji jest planowanie ewangelizacji i formacji w parafii dla odnowy jej zaangażowania misyjnego. Nad nie przeprowadzono jeszcze badań Nowego Obrazu Parafii dotyczących planowania opartego o zasady wypracowane w naukach społecznych, dlatego inicjatywa Autora wydaje się być bardzo intrygująca, zaś wyniki pomogłyby skorygować sposoby planowania duszpasterskiego także w parafiach nie uczestniczących w programie Ruchu dla Lepszego Świata. .

W tym kontekście Autor rozprawy podjął się refleksji naukowej nad konkretnym projektem odnowy parafii, w który sam jest zaangażowany. Swoje badania przeprowadził w aspekcie planowania duszpasterskiego w parafii. Chciał zbadać na ile proponowane w Nowym Obrazie Parafii metody pastoralne korelują z koncepcjami planowania wypracowanymi w innych dziedzinach życia społecznego, przede wszystkim z planowaniem strategicznym wypracowanym przez teoretyków wojskowości i przedsiębiorczości. Opierając się na tych doświadczeniach podjął próbę sformułowania opartej o zasady katechumenalne propozycji ewangelizacyjno-misyjnej dla parafii.

Rozprawa ks. Józefa Guta liczy 218 stron i obejmuje *Wstęp*, pięć rozdziałów oraz *Zakończenie*. Zawiera także *Spis treści*, *Wykaz skrótów* i *Bibliografię* (26 stron). Struktura pracy ukazuje czytelnie etapy procesu badawczego.

Autor dysertacji we *Wstępie* (s. 10-14), uzasadnił wybór tematu swoich badań. Zauważył że "w Kościele w Polsce dostrzega się pewien niedostatek w dziedzinie planowania praktycznej działalności duszpasterskiej. Stosunkowo częściej obserwujemy prace nad planowaniem duszpasterstwa w skali ogólnopolskiej i diecezjalnej" (s. 10). Jako powszechnie znane przykłady dotychczasowej praktyki planowania na szeroką skalę Autor wymienił Wielką Nowennę przed Millenium Chrztu Polski (1957-1966) czy współczesne programy, które przygotowuje dla całego kraju Komisja Duszpasterstwa Ogólnego Konferencji Episkopatu Polski. Niestety słabą stroną tych programów jest ich adaptacja i realizacja w konkretnych parafiach. Planowanie w parafiach jest realizowane na ogół w odniesieniu do roku liturgicznego, czy cyklu rocznego przygotowania do sakramentów. Autor wymienia plany o charakterze strategicznym realizujące długofalowe wieloletnie koncepcje duszpasterskie powstałe w Ruchu Światło-Życie, Ruchu dla Lepszego Świata czy tzw. Komórek Parafialnych. Niedostatek podejmowanych do tej pory badań nad koncepcją rozwoju parafii od strony teologicznej i praktycznej zmotywował Autora do realizacji badań zaprezentowanych w dysertacji. Kolejnym motywem podjęcia tych badań byłoby ich zastosowanie praktyczne do budowania, szczególnie na poziomie parafii, modeli duszpasterstwa opartego o planowanie.

Autor podejmując się zadania naukowego sformułował program badawczy chcąc odpowiedzieć na pytania „czy istnieją wystarczające przesłanki teologiczne, aby planować duszpasterstwo w parafii; jaka jest istota planowania duszpasterskiego w odróżnieniu od podobnych procedur przyjętych np. w strategii wojennej, czy też planowania w życiu gospodarczym?” Uzyskane odpowiedzi będą implikować dodatkowe wnioski: „kto może prowadzić takie planowanie w parafii, czego ono dotyczy i jak można je przeprowadzać, a zwłaszcza wcielić w życie?” (s. 11).

Tak określając problem badawczy w zakresie teologii pastoralnej Autor zmierza do zastosowania wyników badań, zarazem jednak podchodząc do wyników z dystansem wynikającym z nadprzyrodzonej natury Kościoła, a planowanie ma przecież charakter pomocniczy. Autor podkreśla, że w polskiej literaturze metodologicznej dawno już zwracano na to uwagę, że cele i środki, sprawowanie „władzy” w Kościele różnią się od instytucji świeckich (por. J. Majka, *Metodologia nauk teologicznych*, Wrocław 1995, s. 309-310; R. Kamiński, *Duszpasterstwo jako działalność zorganizowana*, „Roczniki Teologiczne” 38-39:1991-1992, n. 6, s. 73-83; Ks. Wiesław Przygoda, *Planowanie strategiczne duszpasterstwa w parafii*, „Roczniki Teologiczne” 66:2019 n. 6 s. 129-146). Jednak ułatwiając uporządkowanie aktywności umożliwia się kontynuację konsekwentnej realizacji długofalowych programów, także przy częstych osobach kierujących parafią – proboszczów (por. s. 11). Warto dodać, że Autor posiada 25 lat osobistych doświadczeń jako proboszcza miejskiej parafii (por.

s. 11). Struktura dysertacji ukazuje oryginalne ujęcie tematu podyktowane dostępem do materiału źródłowego i jego analizą.

Przyjmując wstępne założenia Autor dysertacji w *Rozdziale I* (s. 15- 39) omawia pozateologiczne doświadczenia planowania strategicznego. Przybliża, znaną z prac prof. T. Kotarbińskiego, prakseologię i jej zastosowanie w wojskowości i biznesie, a następnie szczegółowo omawia historię rozwoju zasad teorii skutecznego czynu oraz ich aplikację w wymienionych dwu obszarach życia. Jest to dobry przykład, gdyż te dwie dziedziny wymagają skutecznego „zorganizowania”.

W *Rozdziale II* (s. 40-70) Autor prezentuje swoje dociekania dotyczące biblijno-teologicznego uzasadnienia planowego działania w duszpasterstwie. Odwołując się do postulatów I rozdziału i definiując doświadczenia pozateologiczne jako *loci theologici* rozwija biblijną wizję Bożego planu zbawienia oraz wskazuje na Kościół jako kontynuatora tego procesu. W kontekście znaków czasu jako czynników planowania, bardzo szeroko ukazuje przykłady rozpoznawania Bożego planu zbawienia w historycznych procesach synodalnych czy na przykładzie rozwoju dogmatów,

Główny przedmiot swoich badań autor prezentuje w *Rozdziale III* (s. 71-95). Chcąc ukazać parafię jako miejsce duszpasterskiego planowania autor definiuje pojęcie parafii i wskazuje na fundamentalne zasady planowania wynikające z teologicznego znaczenia parafii. W pierwszym rzędzie odwołuje się do roku liturgicznego i na jego tle ukazuje powtarzalne i spiralne elementy planowania. Rozdział prezentuje też wyniki badań dotyczące wertykalnej i horyzontalnej harmonizacji postulatu zgodności planów duszpasterskich oraz harmonizacji w planach liturgii i pobożności ludowej. Rozdział zamyka zagadnienie podmiotów planowania duszpasterskiego.

Do wątku podmiotu planowania nawiązuje *Rozdział IV* poświęcony praktycznym zasadom planowania duszpasterskiego. Punktem wyjścia jest rozeznawanie duchowe jako podstawa planowania. Autor omawia znane z teologii duchowości metody i etapy rozeznawania. Kolejno odnosi się do ukazanych w rozdziale I strategii aplikując je do życia wspólnoty parafialnej i i związanych z tym problemów. Omawia je na przykładach wynikających z modelu parafii określonego przez Ruch dla Lepszego Świata konfrontowanego z zastaną sytuacją. Wskazuje na możliwości diagnozy i rozwiązywania problemów oraz formułowania w odniesieniu do nich celów strategicznych i sposób weryfikacji ich osiągnięcia.

Rozdział V zawiera skonkretyzowany autorski program dla parafii wprawdzie oparty o Nowy Obraz Parafii, ale mający bazować bezpośrednio na koncepcji katechumenalnej.

W *Zakończeniu* dysertacji Autor dokonał całościowej refleksji nad rozwiązaniem postawionego we wstępie pracy problemu badawczego i zastosowanych metod badawczych, oceniając je pozytywnie.

Całość zamyka bibliografia uporządkowana według klucza: *Dokumenty Kościoła, Literatura przedmiotu, Literatura pomocnicza i Netografia*.

3. Merytoryczna ocena rozprawy

Dysertacja w swej warstwie merytorycznej jest niezwykle ciekawa, gdyż ukazuje bogactwo ludzkiego i boskiego wymiaru społeczności Kościoła – wspólnoty w Duchu Świętym. Natura Kościoła podlega nie tylko prawom życia nadprzyrodzonego, ale także prawom życia doczesnego rządzącym każdą społecznością ludzką. Prawa te mogą opisywać interakcje społeczne i osobiste zachowania - jednak odnotowują tylko naturalne czynniki stanowiące przedmiot badań nauk społecznych (np. socjologia czy psychologia). Rejestrowane przez nie zależności przyczynowo-skutkowe nie uwzględniają przesłanek, których nie mogą zinterpretować bez bezpośredniego odwołania się do światła wiary.

Doktorant oparł swoje badania m. in. na prakseologii w ujęciu prof. T. Kotarbińskiego, który był uznanym autorytetem w filozofii materialistycznej. Recenzent pozytywnie ocenia erudycję wykazaną przez Autora dysertacji, który wyraźnie deklaruje zdystansowanie się od systemu reizmu materialistycznego wspomnianego filozofa, zauważa jednak, że część prakseologiczna jego poglądów może wnieść cenne wartości poznawcze do problematyki planowania (s. 16 przyp. 1). Zasady skuteczności działania w biznesie podawane przez prakseologię mają pomóc Autorowi

w formułowaniu ocen systemów parafialnego planowania strategicznego oraz weryfikacji projektu strategii. Stąd doktorant analizuje metody planowania w biznesie i cechy dobrego planu.

Wychodząc z analiz historycznych Autor odnosi się zarówno do wzorców starożytnej Grecji jak i w teorii wojskowości ostatnich dwu stuleci. Cenna jest dyskusja podjęta przez doktoranta z tezami o strategii jako nauce i sztuce.

Taka znajomość szerokiej problematyki prakseologicznej upoważnia Doktoranta do naukowego przedstawienia własnego projektu strategii parafialnej. Wykorzystuje w tym celu akademicki podręcznik gen. S. Kozieja poświęcony teorii sztuki wojennej (s. 28-31). Kolejny suport dla analiz teologiczno-pastoralnych stanowi zaprezentowana przez Autora dysertacji historia zarządzania i metod zarządzania strategicznego przedstawionych w podręcznikach do przedsiębiorczości. Na ich podstawie formułuje model tworzenia strategii i jego dziewięć etapów (s. 34-35). Etapy te stały się podstawą analiz i postulatów w następnych rozdziałach i zostały *in extenso* przepisane z podręcznika i powtórzone na str. 109.

Chcąc zbadać podstawy teologiczne planowania Doktorant odwołuje się w *rozdziale II* do dyskusji wokół *loci theologici* świeckich koncepcji strategii, celem uprawomocnienia ich w zakresie dotyczącym zbawczej misji Kościoła. Autor przybliża pojęcie zbawienia i odkupienia i na ich podstawie wskazuje na wspólnotowy charakter procesu zbawczego (por. KK 9). Szuka uzasadnienia dla roli parafii w historii zbawienia w Biblii, ale chyba zbyt drobiazgowo rozbudował te historiozbawcze wątki. Konkluzja o roli Kościoła kontynuującego pośrednictwo zbawcze także jest zbyt szczegółowa. Zagadnienie o roli synodów w rozeznawaniu jest trochę uboczne dla tematu pracy dotyczącego parafii i stanowi raczej ciekawą część świadcząca pozytywnie o erudycji Autora, choć z pewną stratą dla zwartości opisu badań dotyczących bezpośrednio parafii (s. 55-61). Podobne postrzega recenzent wątek o rozwoju dogmatów, (s. 62-65), który stanowi wprowadzenie do szeroko opracowanego zagadnienia rozeznawania znaków czasu (s. 65-70).

W centralnym dla opisu przeprowadzonych badań *rozdziale III* Doktorant poprawnie podaje najważniejsze definicje dotyczące parafii ukazując je w kontekście Kościoła powszechnego oraz lokalnego i partykularnego. Szkoda, że przytaczając wypowiedzi Benedykta XVI o eklezjologii komunii i eklezjologii eucharystycznej (s. 74) nie wskazał za J. Ratzingerem błędnych interpretacji przedstawionych przez Kongregację Doktryny Wiary w Liście do Biskupów Kościoła Katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako Komunia *Communio notio* (28 V 1992).

Recenzent nie może zgodzić się z niefortunnym dziś sformułowaniem, którym posługiwano się przed reformą Wigilii Paschalnej (1951) i Wielkiego Tygodnia (1955): „Wielkanoc, w którą wprowadza Święte Triduum Paschalne” (s. 76), choć dalej w tekście poprawnie i zgodnie Listem okólnym o obchodzeniu świąt paschalnych *Paschalis solemnitatis* Doktorant definiuje za św. Augustynem trzy dni Triduum Paschalnego stanowiące liturgiczny obchód misterium Chrystusa Ukrzyżowanego, misterium Chrystusa pogrzebanego i misterium Chrystusa Zmartwychwstałego (s. 78). Analiza roku liturgicznego prowadzi poprawnie do schematu powtarzalnego i spiralnego dorocznych obchodów liturgicznych. Znow z dużą erudycją (zbyt) szeroko wskazuje Autor na starotestamentalne paradygmaty będące figurami dla Kościoła (s. 81-82).

Omawiając planowanie dla Kościoła w Polsce czy ruchów Doktorant tylko wymienia programy formacyjne Ruchu Światło-Życie i Ruchu dla Lepszego Świata nie dając choćby króciutkiej charakterystyki różnicującej je (s. 86), przy czym równocześnie akcentując rolę zgodności wertykalnej i horyzontalnej planów duszpasterskich (s. 87-89) chyba niepotrzebnie szuka argumentacji w starożytnych sporach dogmatycznych czy jurysdykcyjnych (s. 89).

Cennym elementem opracowania jest analiza harmonizacji liturgii i pobożności ludowej, gdyż planowanie duszpasterskie musi uwzględnić ich wzajemną relację. Recenzent pozytywnie zauważa zastosowanie poprawnej terminologii zgodnej z Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii - *pia exercitia populi christainae* – Autor nie posługuje się spotykaną jeszcze przestarzałym terminem paraliturgia (s. 90-92). Ważnym zagadnieniem są podmioty planowania duszpasterskiego – Autor dobrze wskazał je na podstawie prawa kodeksowego przywołującego teologiczne zasady podane przez Sobór (s. 93-95).

Rozdział IV wskazuje na dojrzałość duszpasterską Autora, dzięki czemu może formułować dojrzałe teologicznie konkretne wskazania dla planowania. Postawienie na pierwszym miejscu zasady rozeznawania duchowego jest tego wymownym świadectwem. Być może zbyt obszernie jest omówione zagadnienie kierownika duchowego, choć dobra formacja i kierownictwo duchowe faktycznie mogą uchronić planowanie duszpasterskie przed redukcją do ludzkiego planowania (s. 96-102). W oryginalny sposób Autor aplikuje metody ignacjańskie do praktyki rozeznawania w planowaniu duszpasterskim (s. 103-105). Umiejętnie analizuje zasady rozeznawania do planowania wskazując na różne modele pastoralne, w tym paradygmatu pastoralnego (widać-osądzić-działać) i proponuje zastosowanie metod strategii opisanych w rozdziale I do metod w Ruchu dla Lepszego Świata (s. 107- 110).

Opierając się na programie Nowy Obraz Parafii Autor w ciekawy, poprawny sposób szczegółowo identyfikuje proponowane w parafii przedsięwzięcia duszpasterskie zestawiając schematy Ruchu dla Lepszego Świata z zasadami ogólnymi planowania strategicznego. Przedstawia też sposoby weryfikacji osiągniętych rezultatów i identyfikacji przeszkód w realizacji. Umie te projekty zharmonizować z literaturą teologiczno-pastoralną (s. 110-148). Podkreśla przy tym, że koncepcja ta musi być realizowana w świetle wiary (s. 131).

Opisane schematy, etapy i podział duszpasterstw jest spotykany w praktyce. Powstaje jednak pytanie, czy można tak łatwo szafować pojęciem „modelu idealnej parafii” (s. 110 nn). Parafia nigdy nie będzie idealna – ten skrót myślowy raczej oznacza pewien wzorzec, według którego staramy się realizować drogę odnowy parafii. Bezpieczniej byłoby mówić o „idealnym modelu parafii”. Takie „pokorne” spojrzenie wyzwala dojrzałą postawę akceptowania ciągłego rozwoju życia parafialnego i chroni przed mechanicznym spojrzeniem na wspólnotę parafialną, która jest żywym organizmem społecznym i nadprzyrodzonym. Rozwój dokonuje się w etapach pokoleniowych – np. dwudziestoletnich. W tym czasie kilkakrotnie zmieni się proboszcz, także znaczna część wiernych wskutek narastającej mobilności społecznej.

Oryginalnym dorobkiem Autora jest przedstawiona w *Rozdziale V* własną koncepcję strategii planowania duszpasterskiego opartą na ewangelizacyjno-katechumenalnej wizji parafii. Doktorant odwołując się do znanego mu doświadczenia Nowego Obrazu Parafii, próbuje uzupełnić je o koncepcję katechumenatu pochrzcielnego postulowaną przez Obrządy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych. Autor dysertacji proponuje oryginalne zastosowanie elementów katechumenalnych w planie duszpasterskim łączącym trzy etapowe elementy: 1° przyjęcie Chrystusa jako Pana i Zbawiciela, 2° przeżycie z wiarą sakramentu pokuty i pojednania (spowiedź generalna), 3° odnowienie sakramentu bierzmowania z decyzją podjęcia służby w parafii. Doktorant wszystkie trzy wydarzenia chce włączyć nie tylko jako pewien program rozwoju duchowego proponowany dla poszczególnych grup parafialnych (dzieci komunijne, bierzmowani, czy narzeczeni), ale również jako parafialne wydarzenie cykliczne (s. 169-170) w zwyczajnym duszpasterstwie w ciągu roku. Co więcej, wymienione wydarzenia mają być przeżywane jako kluczowe i przełomowe duchowe doświadczenia zarówno na etapie prekatechumenatu (przyjęcie Jezusa), katechumenatu pochrzcielnego (spowiedź generalna), jak też na etapie mistagogii (odnowienie bierzmowania). Te trzy etapy wprawdzie mogą być przedmiotem planowania duszpasterskiego, jednak zdaniem recenzenta nie są one realnie powiązane z koncepcją katechumenatu pochrzcielnego zawartą w OCWD. Trop wskazany przez Autora wydaje się, zdaniem recenzenta, raczej zestawem akcji duszpasterskich niż organicznym zastosowaniem OCWD do katechumenalnej drogi parafii. Znaczna część tekstu po prostu powiela podręcznik Nowego Obrazu Parafii (s. 160-168).

Autor dysertacji słusznie akcentuje aspekt personalistyczny wiary, jednak w OCWD podkreśla się, że etap ewangelizacyjny (we właściwym katechumenacie) nie może być powiązany z jakąkolwiek celebracją liturgiczną (s. 186). Dobrze, że Autor w końcowej prezentacji projektu proponuje połączenie tego aspektu z uroczystym odnowieniem chrztu świętego. Można go zaplanować na podsumowanie etapu prekatechumenalnego osób, wspólnot a nawet całej parafii, zwłaszcza wtedy, gdy program duszpasterski będzie zgodny z drogą katechumenatu pochrzcielnego (s. 172).

Doktorant szczegółowo uzasadnia rolę spowiedzi generalnej słusznie podkreślając, iż „mówiąc o celowości spowiedzi generalnej, obejmującej całe dotychczasowe życie penitenta, należy zaznaczyć,

iż dla jednych osób jest ona konieczna, dla innych szkodliwa, a jeszcze dla innych pożyteczna” (s. 174). Szkoda, że nie wskazał zastosowania odnowionych Obrzędów pokuty – w szczególności dwu pierwszych form celebracji, a także roli nabożeństw pokutnych nie będących celebracją sakramentu.

Autor podaje kolejne przykłady możliwości planowania formacji w różnych grupach (s. 180 nn). Jednak w postulatach związanych z przygotowaniem do I Komunii nie widać rysu katechumenalnego – raczej tradycyjne ujęcie z postulatem ew. spowiedzi generalnej rodziców.

Mówiąc o mistagogii doktorant postuluje, aby była związana z indywidualnym lub wspólnotowym odnowieniem sakramentu bierzmowania i podjęciem służby w parafii (s. 182 nn). Ten fragment także nie odwołuje się do wzorców liturgicznych. Przygotowanie do bierzmowania stanowi element formacji inicjacyjnej – Autor zupełnie nie zauważa, że kalendarz liturgiczny zreformowany w roku 1969 harmonizuje Wielki Post z obrzędami wtajemniczenia, a dobrze byłoby w cykl wielkopostny włączyć przygotowanie do bierzmowania.

Pozytywnie należy ocenić propozycję przyjętą, za *Familiaris consortio* n. 66, aby przygotowanie do małżeństwa miało charakter katechumenalny, jednak propozycje Autora nie pogłębiają tego wątku i odwołują się tylko do własnego trzyetapowego programu.

Powyższe uwagi krytyczne z perspektywy liturgiki pastoralnej, nie stanowią formalnej oceny tematu głównego pracy, a raczej mają pomóc Autorowi w jego rozwoju dając inspirację do poszukiwania lepszych form korelacji planów pogłębiania życia sakramentalnego ze schematami zawartymi w posoborowych księgach liturgicznych.

Merytorycznie należy pracę ocenić w pełni pozytywnie, gdyż ukazuje ona umiejętności badawcze Autora i pokazuje jego własne możliwości rozwoju teologicznego w służbie duszpasterstwa. Umiejętne planowanie stanowić powinno element „nawrócenia pastoralnego” pozwalając na wyjście z zastarzałych schematów.

4. Ocena formalna.

Doktorant zapoznał się z wieloma opracowaniami dotyczącymi tematu pracy, także imponująca jest literatura pomocnicza w zakresie świeckiego planowania, co zapewne wynika z wieloletnich zainteresowań Autora problematyką i dobrze świadczy o jego interdyscyplinarnej erudycji w tej dziedzinie.

Autor wykorzystał jako źródła swej pracy liczne dokumenty Kościoła. Stworzył dla nich osobną kategorię w bibliografii. Szkoda, że nie wskazał niektórych dokumentów Kościoła bardziej dotyczących parafii. Do źródeł, a nie do opracowań należałoby prawdopodobnie zaliczyć część materiałów Ruchu dla Lepszego Świata.

Bibliografia została uporządkowana mało dokładnie i niekonsekwentnie. Zasadniczą słabością jest uporządkowanie alfabetyczne dokumentów Kościoła, a nie według podmiotu od którego pochodzi dany dokument, co ułatwia hierarchizację rangi tekstów; nie uwzględnił też autor chronologii ich powstania. Recenzent wolalby, ale są tu różne szkoły, aby pozycje wymienione w Netografii, przynajmniej te najważniejsze – dokumenty czy opracowania – zostały także wpisane w sekcje tematyczne bibliografii, co uczyniłoby jej strukturę bardziej przejrzystą. Tematycznie, zaś netografia zebralaby lokalizację internetową, ukazując szerokość zakres kwerendy internetowej i braku innych form dostępu do źródeł. Należy przy tym podkreślić wagę zastosowania w pracy źródeł dostępnych jedynie w internecie.

W bibliografii napotykamy na usterki wynikające z niedokładnej analizy autorów i tytułów tekstów – mylenie ich z nagłówkami stron internetowych, np., pod różnym tytułem występują te same strony internetowe: Nabożeństwo odnowienia przyrzeczeń chrztu świętego / Odnowienie przyrzeczeń chrztu świętego. Jako autor, zamiast Komisji Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski wymieniona została Komisja Konferencji Episkopatu Polski, bo taki graficzny nagłówek nosi strona w sieci z omawianym dokumentem będąca podstroną strony głównej episkopat.pl. Prawdopodobnie z analogicznej przyczyny błędnie nastąpiło przyporządkowanie autorstwa Konferencji Episkopatu

Polski uchwalom II Polskiego Synodu Plenarnego, czy w przypadku księgi liturgicznej Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych. To ostatnie ma miejsce w wykazie skrótów, przy czym zabrakło Obrzędów w bibliografii, choć w dolnych przypisach są one poprawnie opisane.

Podobnie napotykamy dziś trudność w odnoszeniu się do facebooka, gdzie może nie być żadnych nagłówków – wymagałoby to niepodawania własnych tytułów, ewentualnie umieszczania tematów zidentyfikowanych przez badacza w kwadratowych nawiasach zob. [Formacja Ruchu Światło-Życie w Chinach], w:<https://www.facebook.com/CentralnaDiakoniaMisyjna/photos/> Recenzent jest oczywiście świadomy, że media społecznościowe rządzą się własnym prawem trudnym do zapisu naukowego, który powinien przejrzysto realizować możliwość intersubiektywnej sprawdzalności i intersubiektywnej powtarzalności. Trudno tym zadaniem dotyczącym nowych mediów obarczać recenzowanego Doktoranta, gdyż jest to nowe zadanie do dyskusji dla metodologów klasyfikacji naukowej, którzy powinni dla pastoralistów wypracowywać wzorce bibliograficzne.

Autor dysertacji wskazując we wstępie literaturę przedmiotu zwrócił uwagę, że na ogół dostępne opracowania nie ukazują planowania w perspektywie całościowej, raczej skrótowo ujmując ogólne zasady planowania strategicznego. Oryginalność metody pracy Autora polega na przyjęciu w punkcie wyjścia analiz planowania w różnych świeckich sferach życia - szczegółowym odwołaniu się do wytycznych planowania strategicznego w wojsku i gospodarce, które Autor szczegółowo aplikuje do planowania duszpasterskiego.

Doktorant uznał, że dla realizacji wytyczonego celu badawczego najważniejsze będzie posłużenie się metodą historyczną i teologiczną. Pierwsza z nich umożliwiła mu ukazanie stopniowego objawiania się Bożego planu zbawienia jako klucza do zrozumienia funkcji parafii, co raczej jest przedmiotem metody teologicznej względnie historyczno-teologicznej. Z kolei analiza tekstów źródłowych wymagała metody teologicznej umożliwiającej „właściwe odczytanie, interpretację i wyjaśnienie poglądów dotyczących badanych zagadnień”. W ramach tej metody autor wykorzystał metodę egzegezy historyczno-krytycznej (s. 11).

Natomiast metoda historyczna posłużyła mu także do badania zagadnienia planowania w różnych pozateologicznych obszarach. Metoda porównawcza posłużyła „zestawieniu i krytycznej ocenie zróżnicowanych stanowisk na badany temat, zwłaszcza co do sposobu tworzenia konkretnego planu duszpasterskiego parafii”. Metoda syntetyczna w pracy znalazła zastosowanie „w usystematyzowaniu elementów teorii i praktyki, oraz formułowaniu wniosków”. Ważne, że wśród wykorzystanych metod, Autor pracy z zakresu teologii pastoralnej nie pominął metody opisowej oraz metody obserwacji towarzyszącej (por. s. 11).

4. Język i uwagi techniczno-redakcyjne

Doktorant posługuje się językiem żywym, poprawnym, chociaż zauważa się skróty myślowe w terminologii, przy czym dalszy opis wskazuje, że Doktorant rozumie poprawnie. Wypowiedzi są na ogół jasne. Redakcja techniczna rozprawy jest przejrzysta i czytelna.

Czasem występują drobne niezręczności: stylistyczne, np.: „na ten temat rozpisywali się Ojcowie Kościoła” (s. 40); „A ludzie wiary przez całe wieki odpowiadają na natchnienia Ducha Świętego” (s. 63); ortograficzne: „Konstantyno- politańskim” (s. 75); „2-tysiąclecie chrześcijaństwa” (s. 80). Zamiast określenia „zawarcie sakramentu małżeństwa” lepiej byłoby mówić „zawarcie małżeństwa sakramentalnego”.

Dysertacja stanowi jednak doskonały pozytywny przykład dojrzałej oryginalnej bardzo wartościowej pracy będącej owocem długiego doświadczenia opisanego naukowo, choć wieloletnia refleksja nad tematem powoduje momentami przerost erudycji, co nieco zaciera spójność. Wprawdzie dużo jest odniesień do leksykonów i encyklopedii w rozdziałach wprowadzających (I i II) i jest to nieco rozwlekłe, z drugiej strony potwierdza to u doktoranta doskonałą znajomość teologii z perspektywy różnych dziedzin teologicznych. Cenne są wprowadzenia i podsumowania rozdziałów.

5. Pytania do dyskusji

Po lekturze pracy nasuwają się następujące pytania, które recenzent proponuje jako zagadnienia do publicznej dyskusji:

1. Jak Doktorant mógłby zaplanować w parafii wykorzystanie możliwości znajdujących się w Obrzędach Pokuty?
2. Jak można zaplanować przygotowanie do bierzmowania w parafii w powiązaniu z rokiem liturgicznym?

6. Ocena ogólna i wniosek końcowy

Mimo wskazanych wyżej usterek, które można poprawić, dysertacja ks. Józefa Guta stanowi cenny wkład do badań nad posoborowymi modelami parafii. Recenzent wskazując na możliwości pogłębienia własnej koncepcji Autora traktuje to jako rady do wykorzystania przy wprowadzaniu projektu w życie.

Materiał źródłowy został ciekawie dobrany, poprawnie zanalizowany i wykorzystany do sformułowania odpowiedzi na hipotezę badawczą dotyczącą możliwości zastosowania wzorów znanych z innych dziedzin życia do parafii. Postawiony problem badawczy zyskał swą odpowiedź. Doktorant wykazał się znajomością podstawowych zagadnień teologii pastoralnej i umie prowadzić pracę badawczą w tym zakresie. Autor dysertacji wykazuje umiejętność porządkowania analizowanych treści i formułowania syntezujących wniosków. Doktorant będzie umiał posługiwać się w przyszłości metodą badań naukowych.

Recenzowana rozprawa stanowi nowy, oryginalny dorobek w polskich badaniach z zakresu teologii pastoralnej.

W związku z powyższym stwierdzam, iż recenzowana rozprawa ks. mgr lic. Józefa Guta *Planowanie w duszpasterstwie parafialnym* spełnia ustawowe wymogi i dlatego wnoszę o dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

